

INTEGRAL YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK MUSIQA O'QITUVCHILARINING KASBIY TAYYORGARLIGINI TAKOMILLASHTIRISHNING PEDAGOGIK ZARURATI

Usmanova Shaxnoza Baxodirovna

Guliston davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi

<https://orcid.org/0009-0007-0958-5761>

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21949724>

Annotatsiya: Mazkur maqolada integral yondashuv asosida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishning pedagogik zarurati ilmiy-nazariy jihatdan asoslangan. Musiqa o'qituvchisi kasbiy faoliyatining sintetik-kompleks tabiati, an'anaviy fanlar bo'linishidan kelib chiqadigan pedagogik muammolar, zamonaviy davlat ta'lim standartlari va maktab amaliyoti talablari tahlil qilingan. Integral yondashuvni joriy etishning zaruratini belgilovchi asosiy yo'nalishlar va ularga mos yechimlar ilmiy-amaliy jihatdan asoslab berilgan.

Kalit so'zlar: integral yondashuv, musiqa o'qituvchisi, kasbiy tayyorgarlik, pedagogik zarurat, fanlararo integratsiya, yaxlitlik tamoyili, musiqa pedagogikasi, kompetensiyaviy yondashuv, ijrochilik tayyorgarligi, oliy pedagogik ta'lim.

Kirish. Zamonaviy musiqa o'qituvchisi faoliyati o'z tabiatiga ko'ra sintetik, ko'p qirrali xarakterga ega bo'lib, u bir vaqtning o'zida ijrochilik mahorati (cholg'u yoki vokal), musiqa nazariyasi va tarixiga oid chuqur bilim, xor boshqarish ko'nikmalari hamda pedagogik-metodik mahoratni talab qiladi [1]. Biroq oliy musiqa-pedagogik ta'lim tizimida bu jihatlar ko'pincha bir-biridan ajratilgan, mustaqil fanlar sifatida o'qitiladi, bu esa bitiruvchida yaxlit kasbiy tasavvur va ko'nikmalar tizimining to'liq shakllanmasligiga olib kelishi mumkin.

Integral yondashuv — bu turli fan va faoliyat turlarini sun'iy ravishda ajratmasdan, ularni yagona kasbiy maqsad va vazifalar atrofida uyg'unlashtirib o'qitishga asoslangan pedagogik strategiya bo'lib, u aynan musiqa-pedagogik ta'lim uchun alohida dolzarblik kasb etadi [2]. Zero, musiqa o'qituvchisining kundalik amaliy faoliyati — masalan, dars davomida cholg'uda jo'r bo'lish, nazariy tushunchani tushuntirish va bolalar bilan pedagogik muloqot qilish — bir vaqtning o'zida, uzviy bog'liq holda amalga oshiriladi.

Shu nuqtai nazardan, integral yondashuv asosida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirishning pedagogik zaruratini ilmiy jihatdan chuqur asoslash, bu zaruratni belgilovchi asosiy omillarni tizimli tahlil qilish mazkur maqolaning dolzarbligini belgilaydi [3].

Oliy pedagogik-musiqa ta'lim muassasalarida bo'lajak musiqa o'qituvchilarini kasbiy tayyorlash jarayoni tadqiqot obyekti sifatida olindi.

Muammoning o'rganilgan darajasi. Ta'limda integrativ yondashuv nazariyasining umumpedagogik asoslari M.N. Berulava [1]ning fundamental tadqiqotlarida chuqur ishlab chiqilgan bo'lib, unda fanlararo integratsiyaning ta'lim sifatiga ta'siri ilmiy jihatdan asoslangan. Musiqa pedagogikasi va psixologiyasi sohasida esa B.M. Teplov [2] va G.M. Sipin [3]ning ishlarida musiqiy qobiliyatlar va ijrochilik mahoratining shakllanish qonuniyatlari, ularning pedagogik faoliyat bilan bog'liqligi yoritilgan.

Mahalliy musiqa pedagogikasi fanida esa O. Matyoqubov [4], R. Yunusov [5] kabi olimlarning ishlarida bo'lajak musiqa o'qituvchilarini tayyorlashning umumiy metodik tamoyillari yoritilgan. Shunga qaramay, olib borilgan ilmiy izlanishlarni tahlil qilish shuni ko'rsatadiki, aynan integral yondashuvning musiqa-pedagogik ta'lim uchun zarurligini har tomonlama, aniq yo'nalishlar

kesimida asoslovchi kompleks tadqiqotlar mahalliy fanda hali yetarli darajada mavjud emas. Ushbu bo'shliqni to'ldirish mazkur tadqiqotning ilmiy-amaliy ahamiyatini belgilaydi.

Muhokama. Integral yondashuvning zaruratini asoslashda, avvalo, musiqa o'qituvchisi kasbiy faoliyatining sintetik-kompleks tabiatidan kelib chiqish zarur [1]. Maktab sharoitida musiqa o'qituvchisi bir dars davomida ham ijrochi (cholg'uda jo'r bo'lish), ham nazariyotchi (musiqa tilini tushuntirish), ham xormeyster (xor bilan ishlash), ham tarbiyachi (bolalar bilan pedagogik muloqot) vazifalarini bajaradi. Agar bu yo'nalishlar oliy ta'lim davomida bir-biridan ajratilgan holda o'qitilsa, bitiruvchida ularni real amaliy vaziyatda tezkor va uyg'un tarzda birlashtirish ko'nikmasi yetarli darajada shakllanmay qolishi mumkin.

Ikkinchi muhim zarurat — nazariy bilim va amaliy ijrochilik o'rtasidagi uzilish muammosi bilan bog'liq [2]. Amaliyot shuni ko'rsatadiki, musiqa nazariyasi darslarida olingan bilim (garmoniya, forma tahlili) ko'pincha cholg'u yoki vokal mashg'ulotlarida bevosita qo'llanilmay, alohida, mavhum bilim sifatida qolib ketadi. Integral yondashuv aynan shu uzilishni bartaraf etishga, nazariy tushunchalarni bevosita ijrochilik amaliyoti orqali "tiriklashtirish"ga xizmat qiladi.

Uchinchidan, zamonaviy davlat ta'lim standartlari bo'lajak o'qituvchidan kompleks, integratsiyalashgan kasbiy kompetensiyalarni talab qiladi, biroq an'anaviy, fanlarga bo'lingan o'quv rejasi bunday kompleks natijani izchil ta'minlay olmaydi [3]. To'rtinchidan, zamonaviy maktab amaliyoti ham integral tayyorgarlikni taqozo etadi — yosh mutaxassis bir vaqtning o'zida turli faoliyat turlarini muvaffaqiyatli uddalashi kerak bo'ladi, bu esa faqat alohida-alohida shakllangan ko'nikmalar yig'indisi bilan emas, balki ularning uyg'unlashgan, integrativ tizimi bilan ta'minlanadi [4].

Nihoyat, integral yondashuvning yana bir muhim zarurati shaxsiy-kasbiy o'zlikni anglashning yaxlitligi bilan bog'liq [5]. Fanlarning sun'iy bo'linganligi talabada "musiqachi" va "pedagog" identifikatsiyalarining alohida, ba'zan hatto bir-biriga zid tarzda shakllanishiga olib kelishi mumkin. Integral yondashuv esa bu ikki jihatni yagona, yaxlit kasbiy "men" obrazi atrofida birlashtirishga xizmat qiladi, bu esa bitiruvchining kasbiy faoliyatga ichki ziddiyatsiz, ishonchli tarzda kirishishini ta'minlaydi.

Natijalar. Integral yondashuv asosida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish zaruratini belgilovchi beshta asosiy yo'nalishni tahlil qilish jarayonida ularga xos an'anaviy muammolar va integral yondashuv taklif etadigan yechimlar tizimlashtirildi. Tahlil natijalari quyidagi jadvalda umumlashtirilgan holda keltirilgan:

№	Zarurat asosi (yo'nalish)	An'anaviy holatdagi muammo	Integral yondashuv taklif etadigan yechim	Kutilgan natija
1	Kasbiy faoliyatning sintetik-kompleks tabiati	Ijrochilik, nazariy va pedagogik-metodik fanlar bir-biridan ajratilgan holda o'qitiladi, bu esa bitiruvchida yaxlit kasbiy tasavvurning shakllanmasligiga olib keladi	Ijrochilik, nazariya va metodikani yagona kasbiy vazifalar atrofida uyg'unlashtirilgan holda o'qitish	Bitiruvchida musiqa o'qituvchisi faoliyatining barcha jihatlarini bir butun sifatida idrok etish qobiliyati

№	Zarurat asosi (yo'nalish)	An'anaviy holatdagi muammo	Integral yondashuv taklif etadigan yechim	Kutilgan natija
2	Nazariy bilim va amaliy ijrochilik o'rtasidagi uzilish	Musiqqa nazariyasi fanlarida olingan bilim cholg'u yoki vokal darslarida amaliy jihatdan qo'llanilmay qolishi	Nazariy tushunchalarni bevosita ijrochilik va pedagogik vaziyatlar orqali mustahkamlovchi integratsiyalashgan topshiriqlar	Nazariy bilimning amaliy ijrochilik va pedagogik faoliyatda erkin qo'llanilishi
3	Zamonaviy davlat ta'lim standartlari talablari	Standartlarda ko'zda tutilgan kompleks kasbiy kompetensiyalarni fanlarning parchalanragan tizimi to'liq ta'minlay olmasligi	O'quv rejasini yakuniy kasbiy kompetensiyalar atrofida integratsiyalashgan modul asosida qayta qurish	Standart talablariga to'liq javob beruvchi, amaliyotga tayyor bitiruvchining shakllanishi
4	Zamonaviy maktab musiqa ta'limi ehtiyojlari	Maktabda ishlaydigan yosh mutaxassislarning turli faoliyat turlarini (xor boshqarish, cholg'uda jo'r bo'lish, nazariy tushuntirish) bir vaqtda uddalay olmasligi	Talabani turli faoliyat turlarini bir mashg'ulot doirasida uyg'unlashtirib bajarishga o'rgatuvchi integrativ mashqlar	Maktab sharoitida barcha vazifalarni bir xilda muvaffaqiyatli bajara oladigan universal mutaxassis
5	Shaxsiy-kasbiy o'zlikni anglashning yaxlitligi	Fanlarning bo'linganligi talabada "musiqachi" va "pedagog" identifikatsiyalarining alohida-alohida, ba'zan ziddiyatli shakllanishiga olib kelishi	Ijrochilik va pedagogik faoliyatni yagona kasbiy "men" obrazi atrofida integratsiyalashtiruvchi tarbiyaviy-metodik ishlar	Yaxlit, ichki ziddiyatsiz "musiqachi-pedagog" kasbiy o'zligining shakllanishi

Jadvalda keltirilgan tahlildan ko'rinib turibdiki, barcha beshta yo'nalishda umumiy bir tendensiya kuzatiladi — an'anaviy, fanlarga bo'lingan tayyorgarlik tizimi bitiruvchida bilim va ko'nikmalarning parchalanragan holatini keltirib chiqarsa, integral yondashuv ularni yagona, amaliyotga yo'naltirilgan kasbiy tizimga birlashtiradi.

Shuningdek, tahlil natijalari shuni ko'rsatdiki, ushbu zarurat yo'nalishlari bir-biri bilan uzviy bog'liq bo'lib, ularning har biri boshqasini kuchaytiradi — masalan, nazariy-amaliy uzilishning bartaraf etilishi o'z navbatida yaxlit kasbiy o'zlikning shakllanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Umuman olganda, o'tkazilgan tahlil integral yondashuvni joriy etish zarurati nafaqat nazariy, balki chuqur amaliy asosga ega ekanligini tasdiqladi.

Xulosa

Integral yondashuv asosida bo'lajak musiqa o'qituvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish zamonaviy musiqa-pedagogik ta'limning ob'ektiv zarurati bo'lib, u musiqa

o'qituvchisi kasbiy faoliyatining sintetik tabiati, nazariy-amaliy uzilish muammosi, zamonaviy standart va amaliyot talablari hamda yaxlit kasbiy o'zlikni shakllantirish ehtiyoji bilan asoslanadi.

Ushbu zaruratni ilmiy jihatdan chuqur anglash oliy musiqa-pedagogik ta'lim tizimini isloh qilishda ilmiy asoslangan qarorlar qabul qilish uchun zaruriy zamin yaratadi. Kelgusi tadqiqotlarda integral yondashuvni amaliy tatbiq etishning aniq mexanizmlari va modelini chuqurroq ishlab chiqish maqsadga muvofiqdir.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. Берулава М.Н. Теория и практика интеграции образования. – М.: Совершенство, 1998. – 192 с.
2. Теплов Б.М. Психология музыкальных способностей. – М.: Наука, 2003. – 384 с.
3. Цыпин Г.М. Музыкально-исполнительское искусство: теория и практика. – СПб.: Алетея, 2001. – 320 с.
4. Matyoqubov O. Musiqa nazariyasi va tarixi. – Toshkent: Musiqa, 2012. – 264 b.
5. Yunusov R. O'zbekiston professional musiqa madaniyati tarixi. – Toshkent: G'afur G'ulom nomidagi nashriyot, 2005. – 216 b.